O‘ZBEKISTON MILLIY UNIVERSITETI XABARLARI, 2026, [15]
ISSN 2181-7324

TARIX
http://journals.nuu.uz
Social sciences
ISSN 3093-8996(Onlayn)

UDK: 94(575.1)

Davlatbek T. QUDRATOV,
PhD, dotsent, Guliston davlat universiteti, Guliston, O‘zbekiston
E-mail:qudratovdavlatbek1984@gmail.com, ORCID:0009-0007-0864-3376

Professor, t.f.d B.Eshov taqrizi asosida

UZBEKISTAN’S VISA POLICY TOWARDS ARAB STATES AND THE DEVELOPMENT OF TOURISM RELATIONS (On the Example of OIC Member States)

Annotation

This article examines Uzbekistan’s visa policy towards Bahrain, Qatar, Kuwait, the United Arab Emirates, Oman, and Saudi Arabia during independence. It analyzes visa liberalization as a means of strengthening tourism, business relations, and international cooperation. Covering 1991–2025, the study focuses primarily on documented visa reforms introduced between 2019 and 2025.

Keywords: Uzbekistan, visa policy, tourism, Gulf Arab states, diplomacy, liberalization, cooperation.

ВИЗОВАЯ ПОЛИТИКА УЗБЕКИСТАНА В ОТНОШЕНИИ АРАБСКИХ ГОСУДАРСТВ И РАЗВИТИЕ ТУРИСТИЧЕСКИХ СВЯЗЕЙ (На примере государств — членов ОИС)

Аннотация

В статье рассматривается визовая политика Узбекистана в отношении Бахрейна, Катара, Кувейта, ОАЭ, Омана и Саудовской Аравии в годы независимости. Анализируется роль либерализации визового режима в развитии туризма, деловых связей и международного сотрудничества. Исследование охватывает 1991–2025 годы с основным акцентом на документально подтверждённых визовых изменениях 2019–2025 годов.

Ключевые слова: Узбекистан, визовая политика, туризм, арабские государства Залива, дипломатия, либерализация, сотрудничество.

O‘ZBEKISTONNING ARAB DAVLATLARI BILAN VIZAVIY SIYOSATI VA TURISTIK ALOQALARINING RIVOJLANISHI (IHTga a’zo davlatlar misolida)

Annotatsiya

Maqolada mustaqillik yillarida O‘zbekistonning Bahrayn, Qatar, Quvayt, Birlashgan Arab Amirliklari, Ummon va Saudiya Arabistoni bilan vizaviy siyosati o‘rganilgan. Viza tartibining liberallashtirilishi turizm, ishbilarmonlik aloqalari va xalqaro hamkorlikni rivojlantirish omili sifatida tahlil qilingan. Tadqiqot 1991–2025-yillarni qamrab olib, asosiy e’tibor 2019–2025-yillardagi hujjatlar bilan tasdiqlangan vizaviy o‘zgarishlarga qaratilgan.

Kalit so‘zlar: O‘zbekiston, vizaviy siyosat, turizm, Ko‘rfaz arab davlatlari, diplomatiya, liberallashtirish, hamkorlik.

Kirish. O‘zbekiston Respublikasi mustaqillikka erishganidan so‘ng xalqaro munosabatlar tizimida o‘zining mustaqil tashqi siyosatini shakllantirib, xorijiy davlatlar bilan siyosiy, iqtisodiy va madaniy-gumanitar hamkorlikni rivojlantirishga alohida e’tibor qaratdi. Mazkur jarayonda arab davlatlari, xususan, Fors ko‘rfazi mintaqasidagi Saudiya Arabistoni, Birlashgan Arab Amirliklari, Qatar, Quvayt, Bahrayn va Ummon bilan o‘zaro manfaatli aloqalarni kengaytirish O‘zbekiston tashqi siyosatining muhim yo‘nalishlaridan biriga aylandi. Ushbu davlatlar bilan munosabatlarni mustahkamlashda diplomatik muloqot, savdo-iqtisodiy sheriklik, investitsiyaviy hamkorlik va turizm sohasidagi aloqalar muhim ahamiyat kasb etmoqda. Ayniqsa, 2019–2025-yillarda amalga oshirilgan vizaviy tartiblarni liberallashtirish choralari xorijiy fuqarolarning O‘zbekistonga kirish tartibini soddalashtirish, xalqaro sayohatlar uchun qulay huquqiy sharoit yaratish hamda mamlakatning turistik jozibadorligini oshirishga qaratilgan islohotlarning tarkibiy qismi bo‘ldi.

Mavzuga oid adabiyotlar tahlili. O‘zbekistonning arab davlatlari bilan vizaviy siyosati va turistik aloqalarining rivojlanishini ilmiy jihatdan o‘rganishda xalqaro turizm, davlatlararo harakatchanlik va vizaviy cheklovlarning iqtisodiy oqibatlariga bag‘ishlangan tadqiqotlar muhim nazariy asos bo‘lib xizmat qiladi. Jumladan, Erik Noymayerning 2010-yilda The Professional Geographer jurnalida chop etilgan “Visa Restrictions and Bilateral Travel” nomli maqolasida vizaviy cheklovlarning xalqaro safarlarga ta’siri 1995–2005-yillarga oid ma’lumotlar asosida o‘rganilib, viza talablarining davlatlararo harakatchanlikka ta’sir etuvchi omillardan biri ekanligi ilmiy jihatdan asoslangan .

Matias Tsayka va Erik Noymayerning 2017-yilda Applied Geography jurnalida e’lon qilingan “Visa Restrictions and Economic Globalisation” tadqiqotida vizaviy siyosatning turistik oqimlar, xalqaro savdo va investitsiyaviy aloqalar bilan bog‘liqligi tahlil qilingan . Butunjahon turizm tashkilotining 2013-yilda nashr etilgan “Visa Facilitation: Stimulating Economic Growth and Development through Tourism” tadqiqotida esa vizaviy rasmiyatchiliklarni yengillashtirish turizmni rivojlantirishning muhim siyosiy vositalaridan biri sifatida ko‘rib chiqilgan . Bevosita O‘zbekiston va Ko‘rfaz mamlakatlari o‘rtasidagi turistik munosabatlarga bag‘ishlangan Y. Golisheva va F. Dodiyevning 2025-yildagi tadqiqotida arab mamlakatlaridan turistlarni jalb etish imkoniyatlari, turistik xizmatlar infratuzilmasi, arab tilidagi xizmat ko‘rsatish, halol turizm va raqamli targ‘ibot masalalari yoritilgan . Mazkur ilmiy adabiyotlar vizaviy siyosatning iqtisodiy va turistik ahamiyatini tushuntirishga yordam bersa-da, O‘zbekistonning Ko‘rfaz arab davlatlariga nisbatan 2019–2025-yillardagi vizaviy qarorlari tarixiy ketma-ketligi, ularning huquqiy shartlari va rasmiy statistika bilan aloqadorligini alohida qiyosiy o‘rganish mazkur tadqiqotning asosiy ilmiy yo‘nalishini tashkil etadi.

Tadqiqot metodologiyasi. Mazkur tadqiqotning metodologik asosini tarixiylik, xolislik, tizimlilik va ilmiy tahlil tamoyillari tashkil etadi. O‘zbekiston Respublikasining arab davlatlari bilan vizaviy siyosati va turistik aloqalarining rivojlanishi tarixiy-xronologik, qiyosiy-tarixiy hamda hujjatlarni tanqidiy tahlil qilish usullari asosida o‘rganildi. Tarixiy-xronologik usul yordamida 1991–2025-yillarda O‘zbekistonning Ko‘rfaz arab davlatlari bilan munosabatlarida yuz bergan institutsional o‘zgarishlar, ayniqsa, 2019–2025-yillarda vizaviy tartiblarni soddalashtirishga qaratilgan normativ-huquqiy hujjatlarning qabul qilinishi va amaliyotga joriy etilishi izchil tahlil qilindi. Tadqiqotning asosiy manbaviy bazasini O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining farmonlari, Vazirlar Mahkamasining qarorlari, davlat rahbarining rasmiy veb-saytida e’lon qilingan materiallar hamda Milliy statistika qo‘mitasining ochiq ma’lumotlari tashkil etdi.

Tadqiqotda qiyosiy tahlil usulidan foydalanish orqali Saudiya Arabistoni, Birlashgan Arab Amirliklari, Qatar, Quvayt, Bahrayn va Ummon fuqarolari uchun belgilangan vizaviy tartiblarning o‘zaro farqli hamda umumiy jihatlari aniqlandi. Xususan, vizasiz bo‘lish muddatlari, huquqiy cheklovlar, qo‘shimcha talablar va ularning o‘zgarish bosqichlari o‘zaro taqqoslandi. Normativ-huquqiy hujjatlarning dastlabki va keyingi tahrirlarini o‘rganishda hujjat qabul qilingan sana bilan unda belgilangan tartib kuchga kirgan sanani farqlashga alohida e’tibor qaratildi. Shuningdek, tashqi siyosiy muloqotlar, mintaqalararo hamkorlik tashabbuslari hamda turizm sohasidagi huquqiy islohotlar o‘rtasidagi bog‘liqlik tarixiy voqealar ketma-ketligi asosida baholandi. Mazkur yondashuv vizaviy liberallashtirish jarayonining bir martalik siyosiy qaror emas, balki turli davrlarda amalga oshirilgan huquqiy va tashkiliy o‘zgarishlar majmui ekanini aniqlash imkonini berdi .

Tahlil va natijalar. O‘zbekiston Respublikasi mamlakat mustaqilligi va milliy manfaatlarini ta’minlashga qaratilgan o‘zaro manfaatli va konstruktiv tashqi siyosat olib bormoqda. Jahondagi jadal o‘zgarishlar sharoitida boshqa davlatlar bilan o‘zaro manfaatli munosabatlarni o‘rnatish va rivojlantirish, do‘stlik hamda ishonchni mustahkamlash mamlakat tashqi siyosatining asosiy yo‘nalishlaridan biridir. Respublikaning zamonaviy tashqi siyosiy kursi jahon va mintaqalardagi dinamik o‘zgarishlar, shuningdek, mamlakatda amalga oshirilayotgan keng ko‘lamli ichki islohotlarni hisobga olgan holda shakllantirilmoqda [1]. Tashqi siyosiy faoliyatning eng muhim va ustuvor vazifalaridan biri «O‘zbekiston — 2030» strategiyasining samarali amalga oshirilishiga ko‘maklashishdir.

Masalaning o‘rganilganlik darajasiga nazar tashlanganda, xalqaro adabiyotlarda vizaviy cheklovlar va safarlar o‘rtasidagi munosabat ancha keng tahlil qilingani ko‘rinadi. Erik Noymayerning 2010-yilda e’lon qilingan «Vizaviy cheklovlar va ikki tomonlama safarlar» maqolasida 1995–2005-yillarga oid ma’lumotlar asosida viza talablarining ikki tomonlama safarlarga ta’siri o‘rganilgan. Matias Tsayka va Erik Noymayerning 2017-yilgi «Vizaviy cheklovlar va iqtisodiy globallashuv» tadqiqoti esa 1995–2013-yillar ma’lumotlaridan foydalanib, turistik oqimlar, savdo va investitsiyalarni vizaviy siyosat bilan bog‘liq holda tahlil qilgan. Mualliflar avvalgi baholashlarda kuzatilmagan omillar ta’siri muammosiga e’tibor qaratgan. Shuning uchun mazkur ishlar natijalarini O‘zbekistonga tayyor foizli me’yor sifatida ko‘chirish emas, balki tahlil usuli va sababiy xulosalarga ehtiyotkor yondashish nuqtayi nazaridan qo‘llash maqsadga muvofiqdir.

Butunjahon turizm tashkilotining 2013-yilgi “Viza tartiblarini yengillashtirish: turizm orqali iqtisodiy o‘sish va rivojlanishni rag‘batlantirish” nashri vizaviy rasmiyatchiliklarni yengillashtirishni turizm siyosati doirasida muhokama qilish uchun xalqaro tahliliy asos beradi. Bevosita O‘zbekiston va Ko‘rfaz mamlakatlari masalasi Yelena Golisheva va Feruz Dodiyevning 2025-yilda “Muhandislik va iqtisodiyot” jurnalida chop etilgan “Fors ko‘rfazi mamlakatlarining turistik harakatchanligi O‘zbekistonga kirish turizmining barqaror va istiqbolli manbai sifatida” maqolasida ko‘tarilgan. Unda turistlarning ehtiyojlari, infratuzilmadagi to‘siqlar, halol xizmatlar, raqamli targ‘ibot va arab tilida xizmat ko‘rsatuvchi kadrlar masalalariga e’tibor berilgan. Ushbu ish mavzuga oid mahalliy tadqiqotlar mavjudligini ko‘rsatadi; shu sabab masala ilgari umuman o‘rganilmagan degan da’vo asosli emas.

Asosiy qism. Mustaqillikning dastlabki davrida xorijiy fuqarolarning kirishi va bo‘lib turishini tartibga soluvchi milliy huquqiy asos shakllandi. Shu jihatdan Vazirlar Mahkamasining 1996-yil 21-noyabrdagi 408-son qarori tarixiy tayanch hujjatlardan biridir. Unda xorijiy fuqarolar va fuqaroligi bo‘lmagan shaxslarning O‘zbekistonga kirishi, chiqishi, bo‘lib turishi hamda tranzit o‘tishi tartibi belgilangan [1]. Biroq bu hujjatning mavjudligi 1990-yillar davomida Ko‘rfazning barcha davlatlari uchun bir xil vizaviy shartlar amal qilganini tasdiqlamaydi. Bunday xulosa uchun tegishli davrdagi ikki tomonlama bitimlar va hujjat tahrirlarini alohida o‘rganish talab etiladi.

Tekshirilgan maxsus yengilliklar ichida muhim bosqich Birlashgan Arab Amirliklari bilan bog‘liq. O‘zbekiston Prezidentining 2019-yil 18-martdagi PF–5691-son farmoniga muvofiq, BAA fuqarolari uchun 2019-yil 20-martdan O‘zbekiston hududiga kirgan kundan e’tiboran 30 kunlik vizasiz tartib belgilandi [2]. Bu holat vizaviy liberallashtirish Ko‘rfazning barcha davlatlariga bir vaqtda tatbiq etilmaganini ko‘rsatadi. Ayni paytda mazkur farmon O‘zbekistonga kirishni tartibga solgani uchun uni O‘zbekiston fuqarolarining BAAga safar qilish shartlari bilan tenglashtirish mumkin emas.

Keyingi bosqich 2021-yil 9-fevraldagi PF–6165-son farmon bilan bog‘liq bo‘ldi. Uning 6-bandiga asosan, 2021-yil 1-martdan Bahrayn, Qatar, Quvayt va Ummon fuqarolari uchun O‘zbekistonga kirgan kundan boshlab 10 kunlik vizasiz tartib joriy etildi. Bunda o‘z mamlakatiga yoki uchinchi mamlakatga chiqib ketish aviachiptasini taqdim etish sharti nazarda tutildi [3]. Demak, mazkur to‘rt davlatga nisbatan 2025-yilgi o‘zgarishni vizasiz kirishning mutlaqo birinchi joriy etilishi sifatida ko‘rsatish tarixiy jihatdan noto‘g‘ri bo‘ladi. 2021-yilgi qaror qisqa muddatli safar uchun yengillik yaratgan bo‘lsa, keyingi qarorlar uning muddati va qamrovini o‘zgartirdi.

Saudiya Arabistoni bo‘yicha alohida huquqiy yechim qabul qilindi. 2022-yil 16-avgustdagi PF–190-son farmonning dastlabki tahririda 2023-yil 1-yanvardan Saudiya Arabistoni fuqarolari uchun 30 kunlik vizasiz tartib belgilandi. Unda ham o‘z mamlakatiga yoki uchinchi davlatga chiqib ketish aviachiptasini taqdim etish talabi mavjud edi [4]. 2024-yil 4-martdagi PF–43-son farmon bilan mazkur norma yangi tahrirda bayon qilinib, 2024-yil 15-martdan 30 kunlik vizasiz tartib belgilandi; yangi tahrirda aviachiptani taqdim etish sharti qayd etilmadi [6]. Shu tariqa Saudiya Arabistoni bo‘yicha dastlabki yengillik va keyingi soddalashtirishni farqlash mumkin.

Qatar bilan bog‘liq o‘zgarish 2023-yil 5-iyunda qabul qilingan PF–86-son farmonda ifodalandi. Unda Qatar fuqarolari uchun O‘zbekistonga kirgan kundan e’tiboran 30 kunlik vizasiz tartib belgilandi hamda Qatar avvalgi 10 kunlik tartibga taalluqli normadan chiqarildi [5]. Bahrayn, Quvayt va Ummon uchun esa 30 kunlik vizasiz kirish 2025-yil 15-maydagi PF–87-son farmonning 2-bandi asosida 2025-yil 1-iyundan joriy etildi. Natijada 2025-yil iyuniga kelib, o‘rganilayotgan olti davlat fuqarolariga nisbatan 30 kunlik vizasiz kirishni belgilovchi normalar shakllangan edi. Bu

natija 2019–2025-yillarda qabul qilingan bir nechta qarorning yig‘indisi bo‘lib, yagona sanada amalga oshirilgan islohot emas.

Vizaviy o‘zgarishlarning tashqi siyosiy muhitini tushunishda 2023-yil 19-iyulda Jidda shahrida o‘tkazilgan Markaziy Osiyo va Ko‘rfaz arab davlatlari hamkorlik kengashining birinchi sammiti muhim voqea hisoblanadi. Unda O‘zbekiston Prezidenti ishtirok etdi. Ushbu muloqot formati vizaviy siyosatni ikki tomonlama munosabatlar bilan birga mintaqalararo hamkorlik doirasida ham o‘rganish imkonini beradi. Biroq sammitning o‘tkazilishi, vizaviy yengilliklar va safarlar dinamikasining vaqt jihatidan yaqinligi ular o‘rtasidagi miqdoriy sababiy ta’sirni o‘z-o‘zidan tasdiqlamaydi.

Rasmiy statistik tahlil O‘zbekistonga umumiy kirish oqimi bilan muayyan davlatlardan kelgan tashriflarni ajratish zarurligini ko‘rsatadi. Milliy statistika qo‘mitasining SIAT tizimidagi 2.04.11.0001-kodli ko‘rsatkich bo‘yicha barcha mamlakatlardan O‘zbekistonga turistik maqsadlardagi kirish safarlari 2017-yilda 2 690,0 ming, 2018-yilda 5 346,3 ming, 2019-yilda 6 748,5 mingni tashkil etgan. 2020-yilda ko‘rsatkich 1 504,1 mingga tushgan, 2021-yilda 1 881,3 ming, 2022-yilda 5 232,8 ming, 2023-yilda 6 626,3 ming, 2024-yilda 7 957,2 ming va 2025-yilda 11 679,6 mingga yetgan [7]. Bu qator umumiy dinamikani ko‘rsatadi; uni Ko‘rfaz mamlakatlari fuqarolarining alohida oqimi deb qabul qilish mumkin emas. Shuningdek, mazkur hisob kirish safarlarini aks ettirgani uchun uni takrorlanmaydigan shaxslar soni sifatida talqin qilish to‘g‘ri emas.

O‘zbekiston fuqarolarining Ko‘rfaz davlatlariga safarlari esa harakatchanlikning teskari yo‘nalishini ifodalaydi. Rasmiy statistikaning 2024-yil 16-yanvardagi xabariga ko‘ra, 2023-yil davomida turistik maqsadlarda BAAga 131,6 ming, Saudiya Arabistoniga 115,4 ming, Quvaytga 59,0 ming O‘zbekiston fuqarosi chiqqan [9]. 2024-yil yanvar–iyul oylarida esa tegishli ko‘rsatkichlar BAA bo‘yicha 70,6 ming, Saudiya Arabistoni bo‘yicha 106,5 ming va Quvayt bo‘yicha 16,7 mingni tashkil etgan [10]. Bu yerda birinchisi to‘liq yilni, ikkinchisi yetti oyni qamrab olgani uchun ularni bevosita o‘sish yoki pasayish sifatida solishtirish mumkin emas. Bahrayn, Qatar va Ummonning mazkur qisqa xabarlarda alohida ko‘rsatilmagani ular bilan turistik aloqalar mavjud emasligini anglatmaydi.

Bir xil davrlar asosida tahlil qilish imkonini Saudiya Arabistoniga safarlar bo‘yicha retrospektiv ma’lumot beradi. Milliy statistika qo‘mitasining 2026-yil 7-sentabrdagi xabarida yanvar–iyul oylari uchun 2022-yilda 50,0 ming, 2023-yilda 35,2 ming, 2024-yilda 106,5 ming va 2025-yilda 151,7 minglik ko‘rsatkichlar keltirilgan. E’lon qilingan yaxlitlangan sonlar asosidagi muallif hisob-kitobiga ko‘ra, 2024-yilning tegishli davrida 2023-yilga nisbatan safarlar taxminan 3,03 baravarga, 2025-yilda esa 2024-yilga nisbatan 42,4 foizga oshgan. Ayni paytda 2023-yilgi ko‘rsatkich 2022-yildagidan past bo‘lgan. Demak, butun davr uchun uzluksiz yillik o‘sish to‘g‘risida xulosa chiqarish mumkin emas.

Ushbu raqamlarning mazmunini to‘g‘ri belgilash tadqiqot natijalarining ishonchliligi uchun hal qiluvchi ahamiyatga ega. Saudiya Arabistoniga chiqqan O‘zbekiston fuqarolari soni O‘zbekistonga kelgan saudiyaliklar sonini bildirmaydi. Shuningdek, umumiy turistik maqsadlardagi chiqish ko‘rsatkichi asosida barcha safarlarni haj yoki umra bilan bog‘lash mumkin emas: buning uchun maqsadlar bo‘yicha alohida taqsimot zarur. Bundan tashqari, O‘zbekistonning saudiyaliklar uchun kirishni yengillashtirishi O‘zbekiston fuqarolarining Saudiya Arabistoniga chiqish shartlarini bevosita belgilamaydi. Shuning uchun teskari yo‘nalishdagi statistika vizaviy islohot samarasining to‘g‘ridan-to‘g‘ri isboti sifatida ishlatilmadi.

Xulosa va takliflar. Xulosa qilib aytganda, O‘zbekistonning Ko‘rfaz arab davlatlariga nisbatan vizaviy siyosati 2019–2025-yillarda bosqichma-bosqich soddalashgan. BAA bo‘yicha 2019-yilgi qaror, to‘rt davlat uchun 2021-yilgi 10 kunlik tartib, Saudiya Arabistoni va Qatarga oid 2022–2024-yillardagi o‘zgarishlar hamda Bahrayn, Quvayt va Ummon uchun 2025-yilgi 30 kunlik tartib ushbu jarayonning asosiy huquqiy bosqichlarini tashkil etadi. Rasmiy statistika xalqaro safarlar ko‘lami kengayganini ko‘rsatsa-da, kirish va chiqish yo‘nalishlari, hisobot davrlari hamda safar maqsadlarini ajratish zarur. Tadqiqotning asosiy natijasi vizasiz tartibning tarixiy xronologiyasini aniqlash va uning ta’sirini baholashda huquqiy yengillik bilan o‘lchangan iqtisodiy samarani farqlashdan iborat. Kelgusi tadqiqotlarda har bir Ko‘rfaz davlati bo‘yicha taqqoslanadigan kirish statistikasi asosida vizaviy o‘zgarishlar, transport imkoniyatlari va turistik talabning o‘zaro ta’sirini tekshirish ushbu xulosalarni chuqurlashtirish imkonini beradi.

ADABIYOTLAR

1. O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 1996-yil 21-noyabrdagi 408-son qarori. Xorijiy fuqarolarning kirishi, chiqishi, bo‘lib turishi va tranzitiga oid tarixiy huquqiy manba. // https://lex.uz/uz/docs/513096?ONDATE=22.10.2025+00
2. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019-yil 18-martdagi PF–5691-son farmoni. BAA fuqarolari uchun kirish tartibi. Dastlabki tahrir. // https://lex.uz/uz/acts/4318294?ONDATE=18.03.2019+00
3. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2021-yil 9-fevraldagi PF–6165-son farmoni. Ichki va ziyorat turizmini rivojlantirish choralari. 6-band. // https://president.uz/ru/lists/view/4149
4. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2022-yil 16-avgustdagi PF–190-son farmoni. Saudiya Arabistoni fuqarolari uchun kirish tartibi. Dastlabki tahrir. // https://www.lex.uz/uz/acts/6159680?ONDATE=17.08.2022+00
5. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2023-yil 5-iyundagi PF–86-son farmoni. Qatar fuqarolari uchun vizasiz kirish. LexUZ rasmiy test versiyasi. // https://test.lex.uz/acts/6480190?ONDATE=05.06.2023+00
6. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2024-yil 4-martdagi PF–43-son farmoni. PF–190-son farmonga o‘zgartish. Rasmiy PDF. // https://www.lex.uz/pdffile/6833898
7. O‘zbekiston Respublikasi Milliy statistika qo‘mitasi. SIAT. O‘zbekistonga xorijiy fuqarolarning turistik maqsadlardagi kirish safarlari soni. 2.04.11.0001-kodli ko‘rsatkich. // https://siat.stat.uz/data/1038/?lang=ru
8. Rasmiy statistika. 2023-yilda O‘zbekiston fuqarolarining xorijga turistik maqsadlardagi safarlari haqidagi xabar. 2024-yil 16-yanvar. // https://stat.uz/ru/press-tsentr/novosti-goskomstata/49523-2023-yilda-4-8-mln-o-zbekiston-respublikasi-fuqarolari-turistik-maqsadlarda-xorijga-safar-qilgan-2
9. Rasmiy statistika. 2024-yil yanvar–iyul oylarida O‘zbekiston fuqarolarining xorijga turistik maqsadlardagi safarlari. 2024-yil 4-sentabr. // https://stat.uz/ru/press-tsentr/novosti-goskomstata/56403-turistik-maqsadlarda-chet-elga-ketgan-o-zbekiston-fuqarolari-necha-nafarni-tashkil-etgan-3
10. O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti rasmiy sayti. Markaziy Osiyo va Ko‘rfaz arab davlatlari hamkorlik kengashining birinchi sammitidagi ishtirok haqidagi xabar. 2023-yil 19-iyul. // https://president.uz/ru/lists/view/6493
11. Neumayer E. Visa Restrictions and Bilateral Travel // The Professional Geographer. 2010. Vol. 62. No. 2. P. 171–181. DOI 10.1080/00330121003600835. // https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/00330121003600835